

# NY MUSIK

## Morton Feldman - ett tonsättarporträtt

### kammarmusik 1950-65

Projection I (1950) f. cello

Intermission VI (1953) f. piano

Piano Piece 1955

Two Instruments (1958) f. horn, cello

Duration I (1960) f. violin, cello, altflöjt, piano

Duration II (1960) f. cello, piano

Duration IV (1961) f. violin, cello, vibrafon

The King of Denmark (1964) f. slagverk

Four Instruments (1965) f. violin, cello,  
rörklockor, piano

Anna Ahlenius, horn

Andrine Bendixen-Mangs, violin

Ann-Mari Hagström, cello

Lars Hagström, vibrafon, rörklockor

Björn Nilsson, piano, slagverk

Åsa Sundberg, altflöjt

Onsdag 14 januari 1987 kl. 19.30

Museet, kulturhuset, Borås

Morton Feldman (f. 1926, studier för bl.a. Stefan Wolpe) tillhörde tillsammans med Christian Wolff, Earl Brown och David Tudor den grupp som bildades kring John Cage i New York 1950 - en grupp som har haft ett helt avgörande inflytande på efterkrigstidens-musik. Efter storhetstiden, under 50- och tidigt 60-tal var det ganska tyst om Feldman tills för några år sedan, då han började komponera minimalistiska verk, ofta av 3-4 timmars längd, vilka har givit honom en ställning som guru, framför allt i Tyskland. Om pionjärtiden berättar han: "Första gången jag besökte John Cage tog jag med mig en stråkkvartett. Han tittade på den en lång stund, sedan frågade han: 'Hur har Du gjort den här?' Jag tänkte på mina ständiga diskussioner med Wolpe, och också på att efter att ha visat mina kompositioner för Milton Babbitt en vecka tidigare, och efter att jag svarat på hans frågor så intelligent jag kunde, sade han: 'Morton, jag förstår inte ett ord av vad du säger'. Och därför svarade jag John med mycket tyst röst: 'Jag vet inte hur jag har gjort den'. Reaktionen var överrumplande. John hoppade upp och ner, och med ett slags åsne-tjut ropade han: 'Är det inte fantastiskt. Är det inte underbart. Den är så vacker, och han vet inte hur han har gjort den.' Arligt talat undrar jag ibland vad det hade blivit av min musik om inte John så tidigt hade uppmuntrat mig att lita på min intuition." Och vidare: "Det vi gjorde var inte i protest mot det förgångna. Att bryta med historien innebär att man fortfarande är en del av den. Vi sysslade helt enkelt inte med historiska förlopp. Vi arbetade med ljudet självt. Och ljudet vet inte av sin historia."

Projection I är enligt Feldman själv det första grafiska partituret överhuvudtaget. "Min önskan var inte att 'komponera' utan att projicera ljud i tiden, fria från ovidkommande kompositorisk retorik. För att befria interpreten från minne (av tonförhållanden) och eftersom ljudet inte längre hade någon inneboende symbolisk form, lämnade jag tonhöjderna fria. I Projections bestämdes bara register (högt, mittemellan, lågt), tidsvärden och dynamik. Jag hade aldrig tänkt på den grafiska musiken som en möjlighet till improvisation, utan snarare som ett helt och hållet abstrakt ljudäventyr." Och i samma anda: "I musik är det instrumenten som ger färg. Och för mig berövar instrumentens färg ljudet på dess omedelbarhet. Instrumentet

har blivit en schablon för mig, den förrädiska likheten med ljudet. För det mesta överdriver det ljudet, gör det suddigt, gör det större än livet självt, ger det en mening, en tyngd som det inte har för mitt öra."

Feldman är förmodligen den ende tonsättare som inte arbetar med någon form av serier, tabeller eller formscheman. Han talar om musikens yta som något som bara kan existera om man inte konstruerar eller underkastar sig tiden, utan istället använder den som byggsten eller ännu hellre lämnar den åt sig själv. Paralleller till måleri förekommer ofta: "Mitt intresse för ytan är temat i min musik. I detta avseende är mina kompositioner alls inte några 'kompositioner'. Man kan likna dem vid tidsdukar. Jag bemålar dessa dukar med musikkfärg. Jag har förstått att ju mer man komponerar eller konstruerar, desto mer hindrar man den ostörda tiden att vara musikens kontrollerande uttryck. Jag föredrar att tänka på mitt arbete som någonting mellan kategorierna (Between Categories är f.ö. också en verkstapel). Mellan tid och rum. Mellan måleri och musik. Mellan musikens konstruktion och dess yta." Och i annat sammanhang: "Instrumenten måste användas med samma känslighet som den med vilken man överför färg till en duk." Feldman är, för att låna hans egna ord, "en konstnär som nöjer sig med att andas på duken". Denna extrema lågmäldhet utplånar delvis de enskilda instrumentens klangfärg, men också intervall och harmonik ändrar karaktär. Detta andande på duken är en balansakt, men varken instrument eller musiker är i allmänhet balanserade nog att kunna hålla en så låg och jämn volym. När det glimtvis lyckas kan musiken få magiska kvalitéer, i övrigt befinner den sig i ett tillstånd av upphöjd likgiltighet. Men som Feldman säger: "Jag har inget emot likgiltighet". Intermission VI är ett föregångsverk, det första i vilket formen är helt öppen och alla byggstenar utbytbara. De enskilda tonerna och ackorden skall spelas i valfri ordning och klinga ut. Ett exempel så gott som något på ambitionen att skriva en musik "utan klister", en musik där varje ljud växer fram "av sig självt, ur sitt eget centrum".

"I Durations" - som har samma uppbyggnad som Two Instruments - "har jag nått fram till en mer komplex stil, i vilken varje instrument lever sitt eget liv i sin egen värld. I alla styckena börjar instrumenten samtidigt och

har sedan friheten att välja tonlängder inom ett allmänt tempo. Tonhöjderna däremot är fixerade. Även om styckena ser likadana ut på pappret har de komponerats på olika sätt. I Duration I antyder den samlade klangen av just dessa instrument ett tätt komponerat klangkaleidoskop. För att uppnå detta skrev jag varje stämma för sig, och valde intervall så att varje ny ton tycks suddas ut den föregående." I Duration IV används en kombination av detta skrivsätt och ett mer traditionellt vertikalt. "Här var jag lite mer exakt och lämnade metronomangivelser. Jag tillät också instrumenten att mer uttalat behålla sina individuella klangfärger."

The King of Denmark för slagverk innehåller, liksom flera av Feldmans grafiska partiturer, anvisningar som är praktiskt ogenomförbara, varför varje tolkning enbart innefattar ett närmande till det noterade idealet. Instrumenten som spelas utom klubbor är delvis föreskrivna.

P		M		Δ	4		P								G	B
	P	S	R		3		Δ	2							G	B
	3		R	64	III		3							T	B	

I Four Instruments har Feldman nått fram till den stil som länge förknippades med hans namn. För första gången i programmet förekommer vertikal samordning mellan instrumenten, tonlängderna är delvis bestämda och delvis fria.

ett par ändringar i vårens program: Busonikonserten med Persson/Scholz (6/5) har flyttats till 29 april. Cage-konserten med Björn Nilsson flyttas till nästa säsong.